

PARLEM !

VAI-I QU'AS PAUR!

Prima 2025 - n°164

Gustau Aliròl

Marcela Delpastre

Revue Occitaniste Auvergnate et Vellave

4€50

EDITORIAU

Dins quos temps ente la vida de partot es menaçada. Que dire de ce que se passa par nòstra cultura e par tota la creacion ? Quò fai de sègles que nos sèm costumats a lutar e a nos batre par la defensa d'un biais de viure, d'una particularitat culturala e qu'es luènh d'èstre 'chabat. Ara fasèm d'escriuts de rencontres, de manifestacions par valorisar las autoras, los autors de literatura, de poesia, d'art en generau e d'obratges de chercheurs mas de còps quò sembla èstra una goteleta d'aiga dins l'imensitat de l'ocean. D'un costat ten de monde e de culturas que s'ennejan, que van desapareisser e d'un autre ne'n ten que prenon la pluma e la votz par credar la vida.

Questa 'nada avèm perdu v-un de nos militants que menava 'na luta politica, que se batiá par l'eisistança de nòstra cultura dins sa diferença e sa diversitat, e tota quela d'un país. Podèm mas mercejar Gustau Aliròl par son engatjament.

Benliau que l'avancada dins la vida boailha una impression que tot se'n vai, mas eirosament de pus joùnes arriban e junhan nòstra batalha.

La revista *Parlem* essaia aneu de parsegre quela luta, chanja mei quel numeró de figura. Qu'es quasi n'obligacion dins quela societat que mòstra pus gaire le fons de la idèias, de la creacion, mas la fòrma e l'imatge.

Nòstra revuda dona la paraula a tota quos que vòlon escriure en occitan, la lenga dins totas sa varietats e surat en auvernhat. Chas nosautres la luta comença de portar sas frutas, la causa avança doçament mas alentorn i a la tempèsta.

L'es ben genta la vida, nos fau la gardar, la bastir, l'espandre. Fau jamai s'arrestar d'escriure, de parlar de chantar, de tochar la musica, ne'n plase aus culs sarrats ! Pas se laisser golar par le temps que passa, prendre le temps de se pausar tant pauc dins quel moment qu'aqu'ès de mòda de còrrer de partot.

Arrestar le temps sens res oblidar,
Marcar dins la pèira la fòrça de viure.
E laisser l'aiga emportar la lumèira
Portar la vida e traversar le temps
Se pausar e avançar
Chamin estorçut que nos faudrà trobar
Fòrça de la paraula !

La Josí

dins quel mes d'abril de 2025.

ENSENHADOR

Nº 164

2	Editoriau	La Josí
3	Planh per stau Aliròl	Joan Ros
4	Lettre au Parc Livradois Forez	
6	Au cementièri	Lisa Gròs
7	Los fogats	La Josí
	L'amor sobre la pèira	Barnat Dugay
8	L'espaurit	Valentin Peiron
9	Cronica d'una malaudia	Gabriel Chantelauze
10	Omenate a Marcela Delpastre	La Josí - Crestian Bonet
13	Parlem lenga	Estève Rogier
14	Lo gigant blanc	Fèliç Daval
15	L'aprendis	Joan-Pascal Godonesca
18	Toponimia	Patrick Alet
19	Voida-granièr	Lo Filipe
	Ten te fièraA	
20	Illustracions	Jòrge Sarre

PLANH PER GUSTAU ALIRÒL

Gustau nos quitèt lo 14 de feurièr a l'atge de seissanta-dètz-e-sèt ans.

Una pòt pas anar sens l'autra. totjorn nos diguères. Ja dins las annadas seissanta-dètz, quand començaves de militar seriosament, aviás plena consciéncia de la necessitat d'apondre a l'accion culturala per la lenga e la cultura occitana, l'accion politica. Sens ela s'amortariá, e nòstra lenga, e nòstra especificitat occitana.

Nos sovenèm totes de la frasa dels occitanistas tolosans de las annadas 1920, qué, en sovenir dels Catars avián posat dins l'Epístol de Sant-Jacmes, *La fe sens obras morta es*. Per tu auriam pogut ajustar : *Sens politica la lenga morta es*.

Aquò fuguèt aquela dualitat dins l'accion que tota ta vida te menèt.

Que la lenga, la portaves e la mestrejaves. Pas coma un letraferit barjacaire, mès coma quauqu'un que la teniá delh terrador, de la familha, delh vilatge. Tanben aviás sauput amb lo temps ne'n faire una lenga d'occitània tota. Aviás sauput tot en li gardar lo ton de Velai ne'n faire la lenga de chascun, quan que siá lo caire delh país que i demorava. Adoncas, totes t'escotavan per la pensada fòrta que ta lenga linda fasiá retronir. Aviás sauput nos bailar l'envèja de ton biais dins l'usatge de la lenga. Saupre exactament chausir los mots que chaliá e lo *dire* juste d'empleiar entre lo local delh champèstre e lo global de l'universal. Nos aviás amai mostrat lo chamin per l'escriture de biais sens la traïr e en la rendre legibla per totes.

Mès mai que mai aquò's ton accion que nos esclairèt.

De *Volem Viure alh País*, alh *Partit Occitan* nos mostrères que se nòstre trabalh per la defensa e la promocion de nòstra lenga s'apurava pas sobre una accion politica perpensada, senada e voluntosa, seriariam mas de chavalhs bòrlhes que se roncharián dins una androna.

Mès aquela accion se la voliás senada, la voliás tanben portada per un umanisme generós. Que soleta la solidaritat de totes e de chascun nos porgiriá lo

pal-ferre pro vigoròs que nos rendriá capables de faire caplevar l'òrdre de las causas.

Aquela accion la menères en promièr dins ton chanton. D'aquelh biais fuguères « *maire* » de Sant Ostian, « Cònsol » coma disiás, delh temps de vint e cinc annadas.

Me sabiás amai que jamai solets poiriam avèdre lo pes necessari per faire ausir las voèses vengudas dels quatre caires delh país dinc una nacion esfatada per l'istòria. Adoncas los a totes acampats, d'Alsàcia, de Bretanha, de Catalonha, de Corsega, d'Euskera, de Savòia dins una federacion bèla alh nom brave, *Regions e Pòbles Solidaris*. N'i aviá pas pro, que chaliá los cèrcles que se circonscrivion los unes dins los autres. En patre delh local per anar velh nacional, e delh nacional entrò l'europeu. D'aquelh biais devenguères vici-president de l'*Aliança Europèa* delh parlament d'Estrasborg.

D'aquí avalh aquò èra nòstre particularisme occitan e velau que defendiás aici coma endacòm mai sens jamai nos traïr. Que jamai faguères passar tas embicions personalas davant l'ideal que te menava.

Seriá mas per aquò, nos te'n devèm mercejar. Nos a mostrar la viá, a nosautres de contunhar de la cham-pairar sens jamai nos laisser anar alh descoratjament o alh lassitge, nos a mostrat lo dever.

Joan Ros

lo 6 de març 2025

"Denjupuei 2021, le Parc Natourau Regionau (PNR) Liuradés-Forès revisa sa Charta. Quel document 'strategic fixa per las 15 annadas que venon las politicas que seron menadas per la 'structura.

L'IEO 63 participèt en d'obraders participatius e de reünions publicas per faire ausir 'bei los elegits dau PNR l'importança e l'urgença de trabalhar dins quel encastre en la mesa en valor de nòstra linga.

Malürosament, maugrat nòstra mobilisacion, le projecte de Charta 2026-2041 somés a enquesta publica parla gaire d'aquela question.

Qu'es per de mandèrem la contribucion çai-dessós en le President de la Comission d'enquesta publica, dins l'esperança de podre faire bojar las linhas..."

Monsieur le Président de la Commission d'enquête,

En tant que Vice-président de l'Institut d'Études Occitanes du Puy-de-Dôme (IEO 63) et au nom du Bureau de notre association, je me permets de vous faire part d'un certain nombre d'observations s'agissant du projet de Charte du Parc naturel régional (PNR) Livradois-Forez actuellement soumis à enquête publique.

L'IEO 63 tout d'abord avec satisfaction que le diagnostic territorial aborde assez précisément les « spécificités linguistiques » du territoire et souligne qu'elles « représentent de véritables patrimoines mis en péril par la diminution des usages et le vieillissement des personnes les maîtrisant ».

En outre, le bilan de la concertation Grand public note que « plusieurs personnes se sont exprimées à plusieurs reprises pour mettre en lumière l'importance des langues et cultures occitane et francoprovençale dans le Livradois-Forez » et qu'« il existe en effet un réseau de personnes ressource très investies sur la valorisation de ce patrimoine linguistique ». Il relate la possibilité de « valoriser la toponymie (souvent issue de langues régionales) sur les sentiers de randonnées », « installer des panneaux dans les deux langues » et « permettre l'apprentissage de l'occitan à l'école ».

Cependant, **force est de constater que l'occitan d'Auvergne n'est quasiment pas présent dans le projet de Charte 2026-2041**, malgré la mobilisation d'un certain nombre d'élus locaux sur ce sujet dans le processus de révision. La concertation semble s'être arrêtée au milieu du gué.

Tout au plus le projet de Charte évoque-t-il la nécessité de :

- « consolider les bases de données existantes (en termes de patrimoines bâti, naturel, immatériel, paysager) avec l'aide des habitants, grâce à des démarches de sciences participatives, et favoriser leur diffusion et la valorisation des projets exemplaires » avec « une attention particulière [...] portée aux langues locales » (Mesure 1.2.1) ;

- « favoriser l'interconnaissance entre les acteurs et les habitants par des rencontres intergénérationnelles dans des projets collectifs visant à améliorer le vivre ensemble et permettant la collecte et la transmission de la mémoire orale ([...] langues locales par exemple) » (Mesure 1.2.1) ;

- ou bien encore « établir un répertoire des connaissances, matérialisé sous la forme d'une bibliographie analytique des inventaires, études et diagnostics disponibles qui mettent en évidence les singularités du territoire ([...] langues locales) » (Mesure 2.4.3).

C'est intéressant, mais assez évanescent. Et c'est surtout trop peu. Bien trop peu.

Non, l'occitan, fût-il d'Auvergne, n'est pas une « langue locale ». C'est une langue minoritaire, minorisée, inter-régionale, parlée dans 33 départements métropolitains de France et dans certaines vallées espagnoles et italiennes par près d'un million de personnes.

L'occitan, c'est aussi une langue classée en 2010 par l'UNESCO parmi les langues en danger, ce qui veut dire que l'absence d'encouragement officiel de sa pratique risque de causer sa disparition (<https://www.culture.gouv.fr/thematiques/portail-langues-en-france/langues/occitan>). Mais ce n'est que l'UNESCO...

L'occitan fait également partie des langues régionales qui « appartiennent au patrimoine de la France » selon l'article 75-1 de la Constitution française. Mais ce n'est que la constitution...

L'article L111-1 du code du patrimoine précise d'ailleurs que « sont des trésors nationaux [...] les biens présentant un intérêt majeur pour le patrimoine national au point de vue [...] de la connaissance [...] des langues régionales ».

De surcroît, depuis la loi Nouvelle Organisation Territoriale de la République (NOTRe), l'article L.1111-4 du code général des collectivités territoriales (CGCT) fait de « la promotion des langues régionales » une compétence partagée entre les communes, les départements et les régions, au même titre que la culture, le sport et le tourisme. Aussi, les collectivités territoriales ont-elles une responsabilité toute particulière en la matière. Mais ce n'est que la loi...

Quant à chez nous, en Livradois-Forez, l'occitan d'Auvergne, c'est tout à la fois:

- un patrimoine littéraire important, avec des auteurs historiques tels que Régis Michalias, Jacques Jarraillon ou Alexandre Bigay, mais également des auteurs contemporains tels qu'Étienne Coudert et Josiane Guillot ;
- des musiciens de renommée nationale, voire européenne, tel que l'artiste thiernois Sourdure par exemple ;
- un film, « *Le plaser simple* », sorti en 2024 avec le soutien financier de l'Union européenne, de la Région et des Communautés de communes Ambert Livradois-Forez et Billom Communauté, qui tourne en Livradois depuis 8 mois et rencontre un large public sensible à l'enjeu de transmettre la langue ;
- une école associative en immersion, la *Calandreta Ribeirona*, à Vals-le-Chastel, qui fonctionne grâce à l'investissement sans faille des parents d'élèves ;
- des ateliers à Thiers et Ambert réunissant 2 fois par mois des personnes souhaitant apprendre ou réapprendre à parler ;
- mais aussi des associations « patoisantes » heureuses de faire vivre la langue dans une approche populaire (théâtre, chansons) et dont les représentations font toujours salle comble.

Toutefois, malgré tous les efforts menés par une poignée d'associations, l'occitan d'Auvergne est en grande difficulté. Les locuteurs natifs sont de moins en moins nombreux, et la dynamique de transmission trop faible.

Dans 15 ans, lorsque sera venu le temps de réviser une nouvelle fois la Charte, ceux s'exprimant naturellement en « patois » ne seront plus là. Et le PNR, qui se targue aujourd'hui de vouloir « enrichir notre imaginaire, [...] faire vivre de nouveaux récits ancrés dans la profondeur du territoire pour affronter les changements qui s'annoncent » n'aura pas été au rendez-vous. Une fois de plus.

Pourtant, les autres parcs du Massif Central prennent à bras le corps le sujet. Il n'y a qu'à voir ce que font par exemple ceux :

de Millevaches en Limousin : <https://www.pnr-millevaches.fr/actions-du-parc/langue-et-culture-occitanes/> ;

Périgord-Limousin : <https://www.pnr-perigord-limousin.fr/decouvrir-le-parc/patrimoine-culturel/la-culture-occitane/> ;

de l'Aubrac : <https://www.parc-naturel-aubrac.fr/en-action/strategie-culturelle/culture-langue-occitane/>.

Travailler massivement sur l'occitan serait pour le PNR Livradois-Forez une occasion unique d'investir un champ réellement nouveau des politiques patrimoniales et culturelles qu'il porte depuis 40 ans. Et nous sommes prêts à l'accompagner dans cette aventure.

Car il y a tant à faire ! Sensibilisation et enseignement de l'occitan dans les écoles, les collèges et les lycées du territoire, animations dans les centres de loisirs, soutien aux cours pour adulte, réalisation d'enquêtes linguistiques, socio-linguistiques, ethnologiques, paysagères et toponymiques, mise en place d'une double signalétique en entrée de bourg, déploiement de stratégies de communication et touristiques s'appuyant sur l'occitan afin de davantage se démarquer, élaboration des politiques culturelles intégrant l'accueil d'artistes travaillant sur et avec l'occitan, etc. Bref, un bon moyen de rendre fier les habitants de ce beau territoire et de mettre en valeur les éléments culturels dont ils sont les porteurs.

Aussi, Monsieur le Président de la Commission d'enquête, nous vous saurions gré de bien vouloir demander au PNR Livradois-Forez de faire de la connaissance, la valorisation et la transmission de l'occitan d'Auvergne un élément central de sa stratégie, au regard de l'importance de l'enjeu et de l'urgence à agir en la matière.

Très cordialement,

Christian Bonnet
Pour le bureau de L'IEO 63

Au cementèri

A Brinhon (30) onte anère de pichoneta, èra mei grands qu'anave vistarhar quasiment cada dimenche tre qu'aguèrem una veitura.

L'ostau èra ancian, mei grands lo logavan e òm i dintrava per la carriereta corta qu'anava de la Pòsta au plan de la Comuna. Se trobava tot bèu just en fàcia de l'escòla, doncas la cròta onte lo papet recaptava seis espleits, sei barricadas de vin claret, lei lhumes que montava de son òrt, donava sus la rota. Lo portalh èra totjorn barrat.

Per anar vers l'apartament falià dubrir un portilhon, dintrar dins una cort estricadeta e anar sià a drecha vers la cròta o montar a senestra l'escalier que menava au primièr estanci onte se dubrissià la pòrta que donava directament dins la cosina. I avià aquí just la plaça per un bufet, una taula, lo fornèu e dos placards, amb un pichonet per recaptar lo fromatge, lei botelhas d'òli, de vinagre, de vin entamenat, la socopa onte esperava la ceba entamenada ela tanben e lei grans d'alhet. Mon paire avià costuma d'entredubrir la pòrta d'aquel placard e de dire una fraseta que li venià de son grand : "Aquel temps...aquel temps...sentís la forma !" Èra son bilan meteorologic dau jorn !

Dins l'angle de la cosina a drecha un segond placard escondià l'aiguièr triangulari en pèira onte ma mamet Claudina fasià sa vaissèla, sei pichòtas bugadas, o lavava sei lhumes. I avià una ampola electrica per esclairar lo tot. Sota l'aiguièr èran recaptadas lei bassinas, lo ferrat per la farda de lavar e en dessús sus una laissa èra la plaça dei paquets de lessiva, de cristaus de soda per la vaissèla, la tèrra de Somèire per lei tacas de graissa e la javel. La granda bugada se fasià a la cròta dins una semau onte la farda trempava au mens dos jorns.

Quand la bugada èra facha, la montaviam "au cementeri" que aquí i avià de fiús de fèrre per escartar. Nautrei aviàm pas de jardin o de davans de pòrta. Preniàm doncas una carriòla de doas ròdas e totei doas tiraviam per monta la còsta que menava a Brièna. Es aquí que dau temps dei Romans se tenià una Vilà que leis archeològs aviàn descuberta.

Brièna èra un sèrre pron pendós que menava au cementeri.

Pendent que ma mamet escartava, ieu espinchava a l'un dei portalls per veire lei tombas. Ère totjorn estabosida per lo parfum dei naut ciprès qu'èran nombrós aquí. Per ièu èra un endrech misteriós e secret. I dintrave pas. Me fasià un apuc paur. I dintrèrè fòrça mai tard, vers mei nòus ans quand mon paire fuguèt nomenat regent a Brinhon e que m'i faguèrè una banda d'amics.

Es aquí qu'un sovenir me demòra ben viu. Au bot dau camin que seguissià la paret dau cementèri, après lo segond portalh, i avià, escondut per leis longas èrbas fòlas, un despaus de rebaladís venent dau cementèri e pausats aquí per lo garda. De topins copats, de flors passidas, de crotz de pèira en roinas e de placas en tròcs.

Per nos autreis enfantons èra una mena de tresaur e çò que nos agradava mai èran lei vièlhas coronas de pèrlas totei torcidas que nos esperavan. Èra la mòda a l'epòca de decorar ansin lei tombas. Vos pòde dire que lei copaviam completament per poder causir lei mai polidas perlas, lei gròssas de totei lei colors. Mas pasmens èran de colors "mortuarias" : violet, gris, negre e blanc, subretot pas de rotge o de jaune. De còps que i a demorava un pauc de verd e rarament lei mai presadas, lei dauradas o argentadas.

Recaptaviam aquelei perlas dins nòstrei pòchas per nos ne faire de colars. Aquò agradava pas brica a nòstrei maires mas bon... laissavan passar !

Demandave a mon papet un pauc de fiu de pesca, que el èra un bon pescaire, e passave de bons moments a enfilar mei perlas. Savetz que mei colars me semblavan subrebèus !

Quand dintre a l'ora d'ara dins un cementèri es lo parfum dei ciprès que me rapela lei polits colars de mon enfança.

Lisa Gròs 2024

Los fogats son tornats

Questa 'nada sembla avoir estada marcada par le retorn de los fogats dins nombre de comunas de la region de Tièrn, vès San Dièr, vès Sauviat, vès Olèira, vès Corpèira e dau costat d'Embèrt.

Surat quò ten pus la mèisma realitat que dins le temps, los nòvis de l'annada sautan pus le fuòc, la securitat es botada en davant, mas quò massa totjorn de monde, las ganilhas son totjorn bonas a minjar, la vida daus vialatges torna prendre sa vivacitat. Dins quauques luòcs petits e grands faguèton de rondas autorn dau fuòc.

La creacion fuguèt pas oblidada, de chançons, de musica, de contes faguèton menats par los organisators. Quos fogats son organisats par de municipalitats, d'associacions, d'amicalas que volon tornar veire quela tradicion millenara. Las fèstas ancianas son totjorn dins la memoèra dau monde.

La Josí

Lo fogat de Sauviat

L'amor sobre la pèira

Vau vos parlar de n'istòria vraia. Quò es n'istòria que parla de mos grands e melh coma se son rencontrats. Fau saber que la familha de mon grand e quela de ma granda s'amavan gaire. N'ai pas jamai saubut par de qué.

Se podían pas veire davant le monde, adonc quò fai que rencontravan quand ilhs menava lhurs vachas dins le prat. E d'eschamjavan de papèirs d'amor qu'escondían dins un luòc precis, sobre 'na pèira.

L'estiu passat, mon fraire me montrèt l'endreit. Pense d'aveir trobat la pèira.

Le **Barnat Dugay**
a l'obrador d'ès Tièrn - texte liure.

L'espaurit

*'Jatz quí una petita istòria que podèm trobar dins la revegada "Brayauds et Combrailles" n°115. Es conta-
da en occitan dau quartèir de vèrs Sent Miòu/Artona*

Quou ére la mouère de ma pore bonne ; I lé pas be counadiude, ma la damourave vé Parre, ta sule et se nhomme eïa mo. I é jamais soubieu quand la vio coumainca à bioure et me pareints n'eïn ont jamais parla; ma quand la sadi ta sule la bioudi ditira miu.

Et quou arrivave que le mounde la trapèront di quoque foussa; ma faut dire moué tué que l'eille pu jounne et pu digajade. Ni tin dou iun que la plagnavon, d'autri que se mouquavont sein tre l'ider; Et que ju tié, quand sou vegi veditont que lou volets damouravont sarra, i seditont pa itouna : "La deu, faut la lisser fouére".

Le premi ju, neurme ni vire. Ma le lendume, i coumainquérent à parler et quoqui iun à charcher. "Li bio nade charcher quoque mourci de bou vé la Sagne ? Ma la li eille pas. Alo y credèront pe soubre se l'eille di la mouizueu, ma neurme ripoundi.

Li bio morte dissi Jean Grand, faut bader la porte ou la fenètre pe vire ente que li. Ma la vio pa sarra et i nitraïront. I veze re din bas dissi Jean, faut mounter vire se l'i di se yi.

Ma y trapèront neurme dedi, ma la paillasse eille tirade dou couta de la rase et Jean peinsi. Li bio di para ti. Et la Jeannette lou icouti et se mi à creder : "Ah là, ah là, ou secou,y se tieu". Et seque veditont, quand la issai de se laver, y lon tourge pas oublida : La vio le drap subre la tête et en issayant de se laver, la vio craba son yi de plume et eilla fouete mi pouji de du ju et me la vio damourade du ju ma quou la eille che blinche mi mo.

Li fouete mi n ipouri, dissi Jean en regeant. Et dipu que ju tueu le mounde la pelérent pu ma que l'ipouri.

Quò èra la maire de ma paura bònna ; i l'ai pas ben conaguda, mas ela damorava vèrs Parret, tota sola e son òme eïa desjà mòrt. I ai jamai saubut quand ela aviá comencat a beure e mos parents me'n avián jamai parlat ; mas quand ela saguèt tota sola ela beguèt d'enquèira mièlhs.

E quò arribava que le monde la trapèron dins quauque fossat ; mas fau dire maitot qu'ela eïa pus jona e pus desgatjada. N'i ten daus uns que la planhavan, d'autres que se mocavan sens tròp l'aidar ; e quel jorn quí, quand sos vesins veguèton que los volets damoravan sarrats, ilhs saguèton pas estonats : "ela dèrm, fau la laisser faire".

Le premèir jorn, narma anèt veire. Mas le l'endeman, ilhs comenquèron a parlar e quauques uns a charchar. "Ela es benliau anada charchar quauque morcèl de bòsc vèrs la Sanha ?" Mas lai eïa pas. Alòrs ilhs credèron per saubre se l'eïa dins la maison, mas narma respondèt. "

Ela es benliau mòrta" dissèt Jean Grand, "fau badar la pòrta o la fenèstra per veire ente qu'ela es". Mas ela l'aviá pas sarrat e ilhs nintrèron. "I vese ren de'n bas" dissèt Jean, "fau montar veire s'ela es dins son lèit".

Mas ilhs trapèron narma dedins, mas la palhassa eïa tirada dau costat de la rasa e Jean pensèt : "Ela es benliau de per aquí ?". E la Jeannette los escotèt e se mit a credar : "A la, a la ! Au secors, i sèi quí !". E ce que veguèton quand ela eissaièt de se levar, ilhs l'an totjorn pas oblida : ela aviá le drap sobre la tèsta e en eissaïant de se levar, ela aviá crabat son lèit de pluma e eïa feita coma un posin de dos jorns, e coma ela aviá demorada dos jorns coma quò ela eïa si blancha coma un mòrt.

"Ela es feita coma un espaurit" dissèt Jean en risiant. E despuèi quel jorn tot le monde la pelèron pus mas que l'espaurit.

Valentin Peiron

(transcripcion e revirada)

Cronica d'una malaudia

'Queste còp 'quò me manquèt pas 'quel càncer !
Lai i a v-un an me'n aperceguei d'aquò. Ieu a'ia quicòm de bizarre dins las ventralhas : 'na tumor que començava de bussar. Eirosament que faguei 'quel test de prevencion. Coma 'quò 'quò siguèt pres au començament. N'i a'ia ges de dolor. 'Qu'èra pas enquera franc meissant.

M'a chaugut peitar quauques mes per començar la chimiò. E ben ! 'Quò es quicòm 'quela besonha. Seis còps de tres medicaments embei quatòrze jorns entre los dos. Los dos promeirs còps 'quò 'nava bien. Me pensava que poguesse conselhar 'quel tractament en los amics melhors. Mas 'près'quò 'quò 'suguèt 'n autre afar. 'Quò me manhava. Ne'n siguei franc estat malaute. Poguei res pus manjar. Me botei a desprofitat. Perdei detz kilòs. 'Quò ne'n fai be un pauc per 'n òme coma ieu. Era tot trochon¹. Podei pas ges legir quicòm, escriure pas mai. Me tenia sobre 'na chadèira de peitar que 'quò 'nesse mai. A'ia la sensacion qu'abitava pus mon organisme o mon còrs. Coma dision : ieu coflava le gòrme² tota la jornada. Mas eirosament la chimiò manquèt pas la tumor que siguèt tota raganida fin finala. 'Près 'quò venguèt l'operacion que siguèt fait de

bona mena. Le chirurgian dau CHU Estaing d'ès Clharmont se 'judèt embei un ròbòt. 'Quò se passèt franc bien. Era branchat d'en pertot. Me botèròn 'na stòmie embei 'na pòcha sobre le ventre.

E coma 'quò denjusca 'n altra operacion per tirar tot aquò quauques mes pus tard.

Mas avora ieu tòrne espier la vida dau bon costat. Sei en remission ! Me tòrne legir, escriure e m'es-permenar per le sur.

Mas per far l'òrt 'quò peitera ben enquera quauque temps. E mai per avalar le peron o levar las forgo-las³ ! Peita que peitaràs.

Gabriel Chantelauze

Le 8 dau mes de fiurèir de 2025

1. Trochon : *malingre*.

2. Còflar le gòrme : *rester sans rien faire car l'on n'est pas en forme* – Expression de Jean-Luc Charobert.

3. Doas expressions que volon dire « la mòrt », expressions que me diguèron Jean-Luc Charobert e Noël Douarre en Liuradès.

Muralha

Muralhas, parets, barris, pèiras
quilhadas, barbelats, espiunas
Empeschan los rires de passar,
Entravan la vida de trauchar.
Se quilhan coma de citadelas
E barran la pòrta de l'eternitat.

Chamin barrat
Tarra perduda
Ronzas expandidas
Bartas.

Paraula troncada,
Inversada.
Mòts amputats,
Gastats.

Dires virats
Messatges esfrenlats.
La libertat tant aimada

Retenguda,
Virada.

Rason perduda.
Valor falsifiada.

Paur sobre la viala
Esfrai sobre la campanha.

Paur de la plòia,
Paur de l'auratge
Artificialament imaginats
Par tuar.
Flamas tombadas,
Bombas mortelas.

Ente es passada la serenitat.
Que demora de la vida
Plena de promessas
Las decennias passadas ?

Paur tornada,
Violença umana.

Escriure par cridar
Chantar par protestar
Crear par lutar
Fòrça de la poesia.

Josí,
fiurèir de 2025.

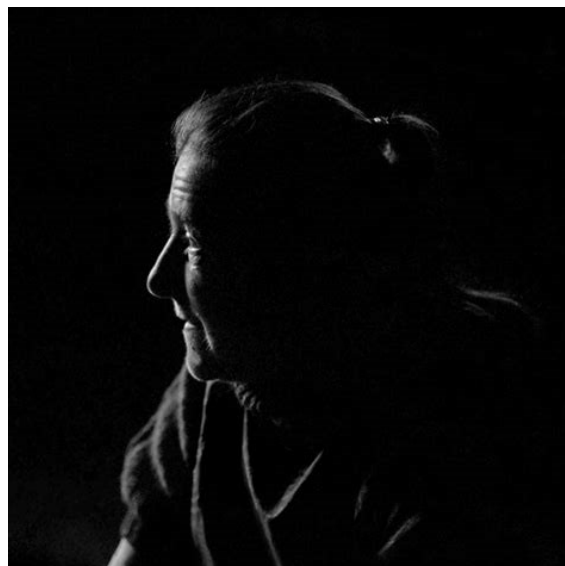
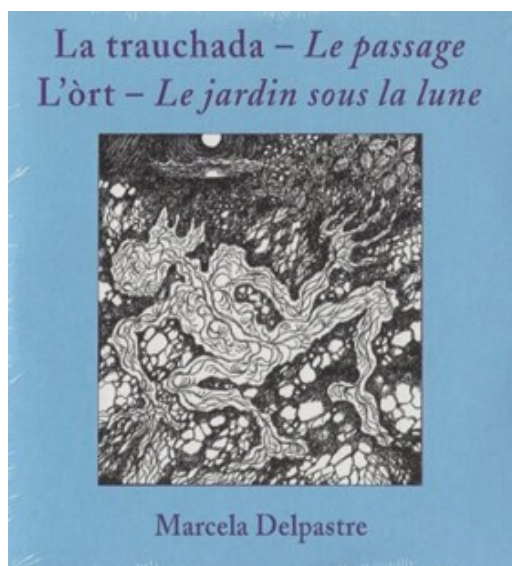
OMENATGE A MARCELA DELPASTRE

Dimecre passat 16 d'abril la serada de las Occitanas ès Clarmont d'Auvergne fuguèt consacrada au centenari de la naissença de Marcela Delpastre.

Granda figura de la literatura e de la poesia lemosinas Marcela Delpastre naissiguèt ès Germont en Corresa le 3 de setembre de 1925 e moriguèt le 6 de fiurèir de 1998 dins le mèsme luòc. Après d'estudis segondaris entrèt dins n'escòla d'art, puèi prengut la decision de tornar dins son vialatge par prendre la bòria familiala par trabalhar dins l'agricultura.

S'a jamai oblidat la pintura e le dessenh se dirigèt en majora partida vès l'escritura. Femna, memorialista, poeta, etnològa, contaïra e mèsme chantaira, portèt una òbra poetica conjugada mei nombre de biais d'escriure, menant sos lectors de la balada aus saumes, dau poema dramatic a la pròsa poetica tot en junhar las doas lengas, le francés e l'occitan dau lemosin.

Après avoir rapelat l'importància globala de quela produccion, le professor Crestian Bonet presentèt v-una de sas obras poeticas La trauchada. Es la descripcion particularament esmaventa de la venguda au monde d'un esser e de sa desirança de viure, ont s'espriman, en emplejar las doas lengas, diversas votz liricas que se traversan. Ne faguèran puèi emb Josiana Guilhòt, un brave tròç de lectura a doas votz.

Un poèma de l'esmòuguda

L'emocion perven de las caracteristicas combinadas de l'escritura, qu'es a l'un còp un poèma dramatic par l'escenari (una lucha per naisser : la trauchada), un imne lyric per le tèma (la sonada daus elements), e una simfonia concertanta per los movements dau desvolopament (descopat en versets) e l'alternància de las lengas, (chaduna emb son biais). Veiquí quauques moments de quèu poèma tant apropiat au temps de Paschas.

Un drama liric de la naissença (p 1-4) :

« Prionda es la nuech d'un jorn que ne'n 'chaba pas
Prionda es la nuech d'un temps que comencessa
pas

Prionda es la nuech d'un vent que ven de lonh, e
de tant lonh, e saber d'ont ven. »

(...)

« Moi dit la chair, je monterai de l'ombre. Je suis
nécessaire.

Je saurai bien sortir des pierres, et le poids des
poussières ne me retiendra pas. »

(...)

« Coma sautarai-ieu de tota eternitat . Coma cassa-
rai-ieu la peira – la peira de l'eternitat ?

Ne'n sabe res, mas passarai. »

(...)

« ço dit la charn : ieu passarai, chau be que passe.
La cassarai, la peira. E la pouvera la traucharai. »

(...)

Introduccion d'éléments primitius (peira, aiga, cial, mer), lo uòu (p 5) :

« Au noir de toute éternité , il y avait la terre avec
tous ses ressauts, ses fontaines, ses pierres,
et l'air et la poussière.

Il y avait la terre avec tous ses glaciers, et les
sables, et le ciel.

Où mirer les étoiles et tous les feux de l'univers,
les fontaines.

Il y avait la mer.

(...)

Et l'éternité pleine

de l'innombrable éternité, de sa patience et de sa
plénitude.

De sa puissance et de sa solitude.

Aussi pleine qu'un œuf – et de tous ses délires ;

L'éternité profonde, incassable et dure.

- Mais moi je passerai, dit la chair vive.

Moi je monte. J'écarterai. Je fermente. J'arriverai. »

I a la fermentacion (p 6-7) :

« La saba, la prumiera saba, qu'essaia d'esser un
còrs, sec la corsa de l'aiga,
onte lo flòt la pòrta, onte lo vent la mena, se tròba
son lanç -

se tròba sa peira – se planta sa raïç – tetara quela
peira,

e beura l'aiga que li ven,

lo vent coma li 'rieba. »

(...)

La charn se fòrça (p 8)

« La charn se fòrça.

De sa rason de charn, ne'n fai rason de viure, e ra-
son d'esser.

E rason d'esser charn, d'esser ela-mesma. »

(...)

E los pès, las mans, los uelhs (p 17-18) :

« Doas mans, dos uelhs.

Dos uelhs que me duebran lo ciau, dos uelhs que lai
tena la terra.

Mos uelhs per veire, e per visar. Per esser vists.

- E l'arma. »

Lo doble, le miralh e l'androgin (p 19) :

« ... Dos pès. Doas mans. La chamba dreita e la
mança.

Doble sui ieu. E que me semble, per lo mitan, e
qui

m'assemble,

coma un miralh per lo mitan que balha l'autra mei-
tat – un

miralh que degun vei pas – que balha pertant la
semblança, mas

ont es la bona man ? Onte es l'autre ? »

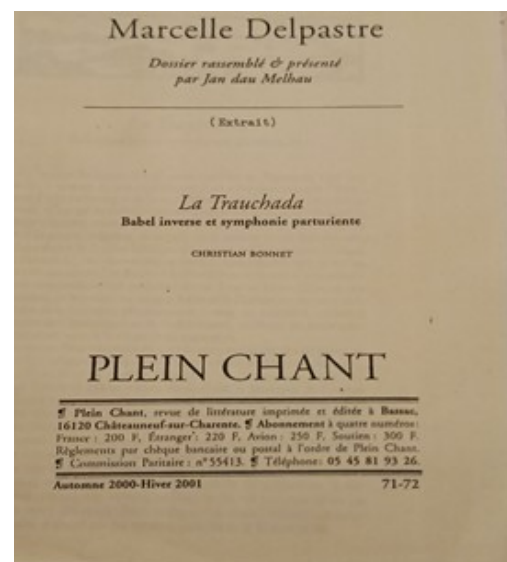
Naissença e crit (p 20-22) :

« ... - Ce cri qui me déchire

Ce cri - ce feulement – comme un appel d'amour –
d'horreur -

cette souffrance intolérable.

Il faut bien que j'arrive, il faut bien que je passe !

Lo còr s'esbaucha - Dieu contempla quela gestacion (p 10-14) :

(...) « E la charn, per dessus, al charn ieu-mesme.
Un còrs.

Lo sang e sas venas, de sang roge, de sang negre.
Lo coret que zo mena.

E lo sang blanc per tota charn l'aiga blancha, la sabe. Ne'n chau.

Los ronhons per netia, la quita petairòla. E la resta zo chau,

lo fege mai la rata. Eme chaudra bufar.

E me chaudra l'alén, res tant que manque – los nas, ço que

prend vent, la peitrina que chanta. »

(...)

« Et comme fermente le moût, et comme le vin doux qui force

sur la douve

du fond de toute éternité je pousse.

Je geste, je fermente, je me forme et je me transforme.

Il faudra bien que je déborde.

Moi la terre je fleurirai

Je passerai les bornes.

Et j'aurai tous mes os, les pattes et les crocs, j'aurai l'ongle

et la griffe.

Comme la ronce ses épines, j'aura les cornes et les crocs.

L'élytre et toutes mes défenses.

Aurai l'ala – que chau volar. (...)

De las pautas ne'n ai, si chau que n'aja.

N'aurai quatre, n'aurai doas (...)

E d'alas n'aurai ieu ? N'aurai pas ? »

(...)

« Du fond de son éternité, Dieu regarde la chair qui s'amuse »

(...)

Lo còrs se forma (p 15-16) :

« Ai ma testa, mos uelhs

Mos pès me pòrtan, de lonh, de près, que me passan país,

que me trauchan lo monde.

Mos braç que m'aprisman tot ço qu'atrape. E mas mans per

prener, quela que ten – quela qu'atrapa.

Quela que fai, quela que para.

Doas mans,

E ma testa denaut, que comanda. »

Eternau recomençament de la charn (p 17) :

(...) « Dieu regarde se faire un corps de chair, se faire et se défaire

au vent de toute éternité,

cet innombrable corps de toute chaire vivante, et chacun

nécessaire,

interminablement. »

Promèira menaça : la fam (p 23-24) :

« ... E la fam que que sec ; e la sec que crema. Lo solelh e lo giau,

I a le jorn e la nuech. E la gòrja de charn que m'espera -

las dents de l'autra charn – e de l'autre còrs. »

Metempsicòsi (p 26-28) :

« Degun, pertant, degun qui sapcha
ço qu'es la mòrt... »

« ... Pour moi mon corps, mon corps vivant c'est la nourriture.

Pour moi la chair, un autre corps – la mort c'est le festin,

la fête et la nourriture. »

Nutricion (p 29-30) :

« Ai lecat. Ai tetat. Ai machat. Ai golat.

Que tota charn m'es char, tota viande bna,

la charn dau peisson, la frucha – tot ço que tomba e tot ço

que se minja... »

Alegressa – exultacion (p 30-31) / Trauchada ! Cri ! (p 32) :

« Moi, dit la chair, j'existe.

Moi dit la chair, j'exulte.

Et je chante et je danse au plus noir de l'éternité. »

(...)

« Quela credada que me crida, que sòna e que me crida ieu-

mas d'ont me ven quela cridada ?

Universitat Fieraira UCA. 2024

UCA – UNIVERSITAT FORANA 2024

Obrador “Diversitat lingüística dins l’espaci francofòn: lo cas de l’occitan”
Aubiera, IUT, 3 de julhet de 2024

"PARLEM LENGHA" En julhet passat, Christian Bonnet (mèstre de conferéncia retirat de l’UCA) e Etienne Rougier (ensenhaire a l’UCA en “Sociolingüística occitana”) participèron a l’Universitat Fieraira dins una discutida intitulada “Parlem lenga”.

Jos aquel títol, Christian Bonnet expausèt los elements màgers d’una situacion lingüística intèrna de França, sovent amagada pels poders publics e pauc abordada, concernissent las sèt lengas regionalas istoricament alofònas encara en usatge sul territòri nacional, e los obstacles que frenan lor mantenença. En partit d’Auvèrnhe, lo conferencièr traçèt, pel cas de l’occitan (parlat dins trenta-tres departaments que cobrisson lo tèrç sud de França metropolitana e las zònas vesinas), un tablèu rapid de son istòria intèrna (formacion, tipologia) e extèrna (conquista territoriala, interdiccions d’Estat), e balhèt una analisi critica dels noms minorizants que li son estats impausats, de son estatut marginal dins las administracions, institucions e mèdias, e de sa preséncia encara viva dins la populacion.

Presentèt puèi los aspèctes màgers de la cultura occitana, sa dimension antropològica, l’importància particulara de sa produccion literària seculara – dels trobadors (naissença de la lirica occidentala modèrna)

fins al prèmi Nobel (Frédéric Mistral) – e sa dinàmica creativa dins los mèdias contemporanèus, sens ajuda publica. Contràriament al discors oficial minorizant, rampelèt lo ròtle essencial de la cultura occitana dins lo desvolopament global de l’espaci europèu occidental, e l’interès que li es portat dins d’organismes internacionals (UNESCO, Associacion Internacionala d’Estudis Occitans).

Etienne Rougier analisèt puèi, a partir dels sabers actuals en sociolingüística e antropologia lingüística, mantun exemple concret dels obstacles encara presents e dels progrès realizats per promòure aquesta lenga, subretot dins los domenis de sa socializacion, de sa visibilitat publica, de sa valorizacion e de sa transmission (políticas publicas, iniciativas associativas), e las possibilitats d’ensenhament, sovent asseguradas pels actors locals, quitament dins lo sistèma public. Comparada a las autras lengas regionalas d’Euròpa, la situacion de l’occitan (una de las mai espandidas e importantas) demòra entre las mai menaçadas, subretot a causa de l’existéncia persistenta de nombrosas ideologias lingüísticas difusadas tant dins la societat coma dins los aparelhs institucionals.

Estève Rogier

Damas de jorn

Regiscles
d’estelas
semenada
de pèrlas de nèu
trauca camin
trauca verдум
gromandisa
de prima enfugidas
au canton dei passeadas
fuguetz sempre
au rendètz vos

Lei galinetas blavas

vos tornère trobar
oasis subronçadas d’èrsas emmas-
carelas,
secrètas e escondudas
coma savon soletas demorar
lei flors d’ivèrn
ai estorns dei dralhons.
resclamaviatz lo lau dau cèu
La fòrça frèja dei nuèchs de
fevrier,
Lo pregond dei vespres,

siatz la suspresa,
blau bonaür,
espelida dau verd fosc de la
ginèsta
e d’un genier aconsomit.
resistència e bèutat.

garriga.

Bonheurs de simples
Bònaürs de simplas

Martina Gròs-Aguilèra

*A mon amic Felip Ros,
musician e compositor,
un òme que cantava plan lo país nòstre.*

Lo gigant blanc

*Mas aimadas color de sang
e ieu al mièg tot blanc
per la fauda(1) del grand volcan,
ieu soi un gigant,
un gigant.*

Me carre, lo bèl temps vengut,
Al mièg de mon tropèl jagut(2),
D'ausir la musica dels truns(3)
Respòndre al cant del cocut.

Ieu lo brau de la dura bana(4),
Tot l'estiu semene ma grana.
Pel naut país de la genciana
Vese pas passar las setmanas.

Agache mos enfants burèls(5),
Gordejar (6), far dels escabèls(7),
Joiós, se penjar als orcèls(8) ;
Quò's lo bonur dins lo tropèl.

Per l'èrba e las flors jagut,
En ronhar(9), quand lo cèu es blu,
Agache los umans mièg nuds
Còrrer o caminar vals sucs(10).

Quand totas las vacas son prens(11),
A l'auton(12) per passar lo temps,
Content, vire lo cuol al vent
E agache passar los trens.

*En ivèrn, quand i a de la nèu,
Triste, lève lo cap val cèu,
Voldriái que passon los vanèus(13)
Que la prima tòrne lèu-lèu.*

Fèliç Daval

(Las Garrostras d'Orlhac
lo 9 de decembre de 2010)

- (1) **fauda** : espace entre la ceinture et les genoux d'une personne assise ; ici pente, versant
(2) **jagut** : couché
(3) **trun** : sonnaille en cuivre mince, à son sourd, dont le battant heurte continuellement le métal
(4) **bana** : corne
(5) **burèl** : beige
(6) **gordejar** : gambader, folâtrer
(7) **escabèl** : cabriole
(8) **orcèl** : pis
(9) **ronhar** : ruminer
(10) **suc** : sommet
(11) **prens** : fécondée, enceinte
(12) **auton** : automne
(13) **vanèu** : vanneau

SOS

En rason de l'augmentacion daus pretz daus timbres per enviar la revuda *Parlem*, nos fau trobar, per faire baissar le còst, una centena d'abonaments dins le Puèi de Doma e dins los departaments autorn, los 03, 15, 19, 23, 42 et 43. Nos en manca un pauc...

Mercès de vòstra ajuda!

La còla de Parlem

L'aprendís

Me passèji plan plan al mitan dels ostals mai o mens nòus, dels « pavilhons » coma dison. I a pas gaire de monde, - i a quitament degun, coma de costuma, òc es... Son al trabalh, digas ! O mai se passèjan coma ieu mès a la poncha de lor veiturassa, los amòrris ! Cal veire coma vos frégan, coma vos rasèjan, sens far doçament que s'en trufan de los que van de pè... A mens qu'àjan una peira de las gròssas a la man, alèra 'quò es un autre afar. Pòdi pas pr'aquò menar una mòla ambe ieu quand sortissi... De qué volètz, i a pas mai de respècte pels vièlhs, subretot quand van de pè. Esperavi un bocin de solèlh mès, pensi ben, pas mai que de burre subre la man. De nívols, ne vòles ? aquí n'as. Quin país ! N'i a que van passar la retirada a la còsta d'azur, pòdi pas lor traire la peira. Los comprendi, avem besonh de solèlh, per rescalfar los nòstres òsses vièlhs.

Ausissi al lònkh los dròlles que se fan la votz dins la cort de recreacion. Enquèra defòra a onze oras... los fug-l'òbra ! Anarai pas mai aval me far esquicar las aures. Aqueste còp i sem... Soi retirat. « Me fai vièlh ai seissanta ans », coma dich la cançon. Retirat, m'en trufi mès soi *pensionat*. Aquò òc, es important, bravament important. Pas mai mestier de trabalhar per viure. Lo luxe, coma dison, e mai se daissèri de costat la mitat de la paga en quitar las escòlas. Me pàgan per far pas res ; es normal, tròbi. Lor balhèri mon escotisson quaranta annadas de rang... Quò fai pro, cresi ben. O meriti. E quand cònti que fai pas res, es la vertat. M'o avián dich : veiràs, quant òm es retirat, òm tròba pas lo temps de far res. Per començar, i a pas de necessitat, puèi que la pension tomba cada mes. Soi pas gaire susprés que vesia ben del temps de las vacanças, que n'en fasiá pas pesant.

Tèn, vesi un dròlle sul balet d'aqueste ostal en construccion, un « nòu soleir » coma se ditz en auvernhat... D'ont la carrièra dels dichs « neufs soleils ». A la capucha sul cap... Fa pas caud, vertat, paure dròlle, deu èstre en « aprendissatge » aprend a passar l'aspirator suls balets. 'Quò ne fa, de bruch, per dostar un pauc de polsa...L'anavi plànger, mès i pensi, se es aquí, devia pas èstre un escolan model... devia far petar neici dins la classa, fotre lo boson, aquò es segur, e emmerdar tant e mai lo paure mèstre. Aquò deu o regretar ara. Tèn, l'as plan amèritat çò que t'arriba ! E se as freg, cal botar lo mantel, bogre de galapian... al luòc de t'escondre jos ta capucha. Quand mèma, es bravament jove per èstre ja pels chantiers.

E ieu contunhi ma virada jornadièra. Los singlar an bravament adobat lo terren d'espòrt. Sembla aver estat laurat per un falord. Pòdon ben los cassar enquèra, los singlars, que se vei pro que ne'n demòra... De tot biais, quand los an totes tuats, n'en tòrnan largar d'autres que ne'n cal se òm vòl ne'n tirar...Paréis que lo garatgista de la comuna èra president de la socitat de caça... Lo paure, es defuntat dempuèi qualques mes, li an tròbat quicòm a la garganta, lo sonhèran plan, l'operèran pardí mès se'n tròbèt pas melhor que ne'n moriguèt cinq setmanas après. Venia pas que de vendre son afar e èra retirat sonque dempuèi qualques meses. Lo pauròt a pas agut tròp lo temps de'n profiechar... Per las caissas de retiradas foguèt un perfièch ciutadan, que cotisèt tota la sia vida per tocar pas res.

Devi dire que z-o i pensèri, quand vejèri arribar la fin de la darrièra annada de trabalh. E se anavi clacar ara que tòqui a la riba ? Aguèri un collèga coma aquò dins lo temps : esperava la fin qu'èra passablament alassat e ça disiá « manca que sieis mes, manca que cinq mes, que quatre... » Mès que quand arribèt julhet rendèt son arma al creator... Los autres foguèron susprés qu'aviá escondut lo sieu estat de sandat. Comprenguèron perquè i aviá una nolor marrida dins sa classa...Èra deguda a sa malautiá. Regretèron de l'aver nomenat entre eles « Pepé lo gat pudre » coma dins los dessenh animats. E òc ben, 'quò es la lotariá, mès ara, ai fach dos ans, soi pas preissat mès pòdi morir. Ai pas grand causa de far, e subretot, fai pas grand causa...

Me rendi compte que soi tornat al « nòu soleir » a l'ostal en construccion. I a totjorn lo dròlle sul balet, mès ara es assietat, cap baissat e virat a la paret, l'aire malurós coma las peiras. Paure, paure dròlle, que pensi. E l'agachi dins l'esper de li far veire ma simpatia a son esgard. E de qué vesi ? Se a tant lo cap baissat, es qu'es en trin d'agachar de conariás subre son telefonilhet... Se passa lo temps agradablament, escondut dins un canton del temps que de l'autre costat son patron se creba a trabalhar (e a far tant de bruch coma pòt). Me bòti a rire – que soi colhon, ieu, ambe mon brave cur !

Joan-Pascal Godonesca

Quina plaça per la toponimia dins las accions a menar per la promocion de la lenga occitana ?

Dempuèi qualques annadas, quand nos desplaçam dins d'unes departaments d'autras regions de la zòna occitana, coma Avairon o Dordonha, constatam que la màger part dels panèls de las comunas son a l'encòp en francés e en occitan. Dins nòstres departaments auvernhat, aqueles panèls bilingües son encara una excepcion.

Pasmens, sens aver de donadas precisas, sentèm plan un estacament fòrt de la poblacion a la coneissença de l'origina dels noms de luòcs e de familhas.

En particular, los noms de luòcs permeton una lectura melhora dels paisatges, una compreson de l'istòria dels luòcs abitats o pas, e constituís un formidable esplech de marcatge territoriala.

L'IEO ARA l'a plan comprés en desirant desvolopar una labélisation de camins de passejada o de randonnée metent endavant la lenga e la cultura occitana e sustot la compreson dels noms de luòcs amb lor origina.

De nombroses militants dels IEO an largament investit aquel subjècte pendent las decennias precedentas. Ne demòra pas mens que devèm transmetre aquelas coneissenças al prèp de las e los que lor succediscan.

Fòrt d'aquel constat, l'IEO del Cantal a desirat prepausar una conferéncia e dels talhièrs sus la toponimia.

La conferéncia èra prepausada amb Lo Congrès permanent de la lenga occitana lo divendres 11 d'abril de 2025. Èra animada per Isabelle Collomb, toponimista professionala que trabalha pel Congrès. Aque-

la conferéncia a mes en lum los apleches e la metodologia necessaris per realizar un trabalh de qualitat e que s'apièja sus de coneissenças istoricas, lingüisticas mas tanben geograficas e socialas. En mai dels apleches numerics tals coma lo Géoportail de l'IGN o Google Earth, son estats presentats tanben dels obratges de referéncia coma *Lou Tresor dóu Felibritge*, lo *diccionari d'Alibert* o dels obratges especializats coma lo *Diccionari topografic del departament del Cantal*, d'Emile Amé (1897).

En seguida d'aquela conferéncia, son prepausats tres talhièrs animats per Catarina Liethoudt, presidenta de l'Ostal del Libre, membre del CA de l'IEO del Cantal e toponimista experimentada, los mècres 16 d'abril, 7 e 14 de mai de 17 oras a 19 oras. Aqueles talhièrs se vòlon « practics » : cadun arriba amb sos toponims que son alara analisats per estudiar lor origina e lor significacion. Son tanben presentadas qualques règlas generalas coma, per exemple, la significacion dels sufixes en « ac » o en « ie » o dels prefixes en « las ».

Tot aquel trabalh es un prealable indispensable a una montada en competéncia dels membres mens especialistes mes interessats de l'IEO del Cantal, o de personas pròchas, per èsser en capacitat d'intervenir sul terren al prèp de las collectivitats, oficis de torisme o autres organismes.

Patrick Alet

Pichon rampèl : de qu'es aquò la toponimia ?

Vaquí un extrach de wikipedia en lenga occitana « La toponimia es una activitat scientifica de la lingüistica qu'estúdia los noms de luòcs (los toponims). Se prepausa de recercar lor significacion, lor etimologia, mas tanben lors transformacions al fial dels sègles. Amb l'antroponimia (estudi dels noms de personas), fa partida de l'onomastica (estudi dels noms pròpris), ela meteissa branca de la lingüistica. [...].

Lo domeni de la toponimia es vast. Aquesta sciéncia estúdia en efiech los noms de luòcs abitats (vilas, vilatges, masatges e escarts) o non abitats (luòcs diches), mas tanben los noms ligats al relèu, a las ribièras, a las vias de comunicacion (rotas, carrièras). Tanben pòt abordar de domenis pus restrenchs (noms d'ostals, per exemple).

ATELIERS TOPONYMIE

Madelbos
=
la ferme du bois

Laborie
=
la ferme

Rieupeyrroux =
le ruisseau
pierreux

Entraygues =
entre les eaux

animés par

Catherine LIETOUDT

toponymiste expérimentée

Venez avec les noms de lieux qui vous intriguent et vous pourrez mettre en pratique les techniques de recherche toponymique pour dévoiler leur signification

**mercredi 16 avril
mercredi 07 mai
mercredi 14 mai**

**5€ l'atelier
le 3ème gratuit !**

**17h - 19h
Ostal del Telh**

Amb l'ajuda de

IEO Cantal - Ostal del Telh - 1 rue Jean Moulin - 15000 Aurillac

aurillac.fr

06 22 60 86 30

contact@ieo-cantal.com

L'Enfança d'un capolièr (34)

Lo Guigard lo complimentèt vivament. N'aviá un bocin pro de la Fanny : « Es vertadièrament tròp desavenha. Ièr m'a fach lo morre tota la serada. » Tombèron d'acòrdi totes dos. De femnas aital, ne caliá ben, per çò que podían pas demorar dins la castetat fins al maridatge e puèi èran pas cobejosas, ni mai malaudas, mas 'quò seriá estada una engana de s'estacar a elas. Lo Guigard parlèt de jovas filhas vertadièras ambe fòrça cortesiá e lo Lucian li demandèt de novèlas de la sia sòrre. « Va ben, mon vièlh, çò diguèt lo Guigard. Ditz que tu, ses un quitaire. Comprendes, ajustèt ambe un pauc d'abandon, soi pas malcontent d'aver una sòrre : sens aquò i a de causas dont òm se pòt pas mainar. » Lo Lucian o compreniá perfiechament. Apuèi, parlèron sovent de las jovas filhas e se sentián plen de poèsia, e lo Guigard aimava citar las paraulas d'un de sos oncles, qu'aviá agut bravament de capitadas ambe las femnas : « Faguèri benlèu pas totjorn lo ben, dins ma puta de vida, mas i a quicòm dont lo Bon Diu me tindrà compte ; me seriá trecadas las mans puslèu que de tocar una jova filha. » Tornèran qualques còps a cò de las amigas de la Peirèta Guigard.

Lo Lucian aimava bravament la Peirèta, li parlava coma un grand fraire un pauc capinhaire e li èra reconeissent de s'èstre pas fach talhar los pials. Èra fòrça ocupat per sas activitats politicas : cada dimenge de matin anava vendre *l'Accion francesa* davant la gleisa de Neuilly. Doás oras de temps, lo Lucian se passejava de long en larg, la cara enduresida. Las jovas filhas que sortián de la mèssa levavan de còps lors bèls uèlhs francs cap a el ; alèra lo Lucian se destibava un bocin, se sentissiá blos e fòrt ; lor sorisiá. Expliquèt a la banda que respectava las femnas e foguèt urós de trobar chas eles la compreneson qu'aviá sovetada. Atanben avián gaireben totes de sòrres.

Lo 17 d'abrial, los Guigard donèran una sautariá per los dètz-e-uèchs ans de la Peirèta, e, naturalament, lo Lucian foguèt convidat. Èra ja fòrça amic ambe èla, la Pèireta l'apelava son dansaire, e lo Lucian la sospechava d'èstre un bocin amorosa d'el. La dòna Guigard aviá fach venir una pianista e l'après-miegjorn prometiá d'èstre fòrça gaujós. Lo Lucian dansèt mantuns còps ambe la Peirèta puèi anèt retrobar lo Guigard que recebiá sos amics dins lo fumador. « Adiu, çò diguèt lo Guigard, cresi que vos coneissètz totes : Florièr, Simon, Vanusse, Ledoux. » Del temps que lo Guigard nomenava sos

cambarades, lo Lucian veguèt qu'un grand jovenòme ros e frifat, de la pel lachosa e de las duras cilhas negras s'aprochava d'eles en trantalhar e la malícia lo trebolèt. « De qué fas aquel tipe aici ? se demandèt. Lo Guigard sap ben pr'aquò que pòdi pas sentir los josius ! » Virolejèt subre los talons e s'eslonhèt lèu lèu per avoïdar las presentacions. « Qu'es aquò qu'aquel josiu ? çò demandèt un moment après a la Peirèta. - Aquò es Weil, es als Nauts Estudís Comercials. Mon fraire lo rescontrèt a la sala d'armas. - me fa òrre los josius » çò diguèt lo Lucian. La Peirèta aguèt un rire leugièr. « Aquel d'aquí es puslèu bon dròlle çò diguèt. Menatz-me donc a la taulada ». Lo Lucian prenguèt una copa Champanha e aguèt pas que lo temps de la tornar pausar : se trobava nas a nas ambe lo Guigard e lo Weil. Folzejèt lo Guigard de l'uèlh e faguèt un viratòrn. Mas la Peirèta lo prenguèt pel braç e lo Guigard l'abordèt d'un aire dubèrt. « Mon amic Florièr, mon amic Weil, çò diguèt aisidament, vaquí las presentacions fachas. » Weil tendèt la man, e lo Lucian se sentiguèt fòrça maleirós. Eirosament, se rapelèt subran lo Desperreau : « Florièr auriá fotut lo Josiu dins l'aiga tot de bon. » Enfonçèt las mans dins sas pòchas, virèt l'esquina al Guigard e se'n anèt. « Poirai pas mai tornar botar los pès dins aquel ostal. » çò pensèt en demandar son vestiari. Sentissiá un orgulh amargant. « Es aital quand òm ten fortament a sas opinions ; òm pòt pas mai viure en societat. » Mas dins la carrièra, son orgulh se fondèt e lo Lucian venguèt fòrça inquiet. « Lo Guigard deu èstre furiós ! »

(per segre)

Joan-Pascal Godonesca

Pp 242-244 (edicion Folio Gallimard 1980)

D'après *L'enfance d'un chef* de Jean-Paul Sartre

(In *Le Mur* Gallimard 1939)

Voida-granèir

Pensava gis qu'avià tant de besunhas dins los isinhadors dau monde !

Case totas las comunas fason de « voida-granèirs » d'emdupuei le mis de Mai jusqu'à fin d'Octobre.

Sabe pas trop d'ente podon sòrtre totas quelas marandelas, tartuelas e autras ninhòrlas...Sens comptar los petàs e autras pelhas.

Sei pas franc surat que tot aquo venguessa de los granèirs. Ara, fau dire, dins las moaisons d'anueit, d'isinhadors, n'ia pus !

L'an passat, faguète ma 'ta le monde. Sei benaisat d'aver un granèir pro grand ente ai massat tant de besunhas demdupuei 45 ans, sens comptar ce que tenia de mos grands et mos parents e qu'i ai pas pogut fotre lai !

Las ninhòrlas, las vòle pas vendre. Ma disem : « una ninhòrla, quo sert de res, mas pòdem pas s'en passar » Mas par la resta, quo me prenguèt de foaire le mainatge.

Sortiguète los doaires, las buis, d'olas, le melard, quaucas padèlas, un bujadèir que le monde boton defòra par la decoracion, un esporit qu'avià fabricat mon pa. Trobète de palhas qu'i a de temps qu'on pas portat de pan. E ne'n ten moai !!

Ai gut n'esitacion dembei le rascla-moai e mos esclòps qu'ia de temps que pòde pus los portar. E moaitot le pòrta-menuda que m'avía chatat ma granda beleta. De que foaire de tot aquo ?

Avià gardat totas las espleitas que dengun ne'n vau pus par trabalhar : un escossus, una golharda, un volam, un trancha-prat , de forchàs, de bièissas, un diable par la vinha e mesma una dalha par 'nar sejar.

Botète tot aquo dins ma remorca e me nète d'a bon'ora és la « brocanta » dau país. Passète un brave moment ! Lai trapète tota le monde conhegut. Se boailètem de novèlas, buiguètem quauques cafès, dembei de guenilhas e par foaire passar tot'aquo, dos, tris veires de rosat. Quand quo fuguèt chabat, n'avía vendut tanpauc, sobretot par de holandés que vènon dins le país dau temps de las vacances. La resta, la tornète botar dins le granèir. Pèitarai l'an que ven !

Le Filipe

Isinhadors = granèir

Fotre lai = jeter

Esporit = Epouvantail

Rascla-moai = racloir pour enlever le reste de pâte dans une maie

Ninhòrla = petit objet inutile, mais qu'on ne jette jamais

Marandèla, tartuèla = objets, outils en mauvais état

Granda beleta = rèire-granda

“Ten-te fièra !” Arts e literatura occitana contemporanèa

Après la parucion de l'antologia de poesias *Paraulas de hemmas*, las edicions *Reclams* mei le *PEN Occitan* an organisat en 2024 una demanda a las femnas par la creacion d'una antologia feminina occitana contemporanèa entre literatura e praticas artisticas par 'na parucion questa 'nada. Una novela edicion de l'antologia poetica se farà tanben en 2025,

PEN Occitan – Poètas-Assagistes-Novelistes – es l'associacion daus escrivaires e artistes de la paraula en lenga d'òc engatjats dins la defensa e la visibilitat de nòstra literatura. *PEN Occitan* fai partida de la familha dau *PEN Internacional* que defend de partot la libertat d'expression.

Quela crida fuguèt badada a las femnas que chantan, qu'escrivan de poesias, de novelas, que fasan de slam, de spoken word e de creacions visualas coma la fotografia, la pintura, las illustrations...

Pen Occitan : 14 boulevard Rabalais 34000 Montpellier.

www.pencluboccitan.org

Edicions *Reclams* Administration –
Secrètiariat 18 chemin de Gascogne
31800 LandortheTél : 06 87 80 28 60.

PARLEM!

N°164

Revista trimestrala
auvernhat e velava

PRIMA2025

Parlem ! Vai-i qu'as paur!

Abonnements

1 an (4 numéros) 18€

Abonnement de sosten 25€

À l'ordre de IEO 63

À envoyer à

Cercle Occitan dau Liuradès-Forés

Maison des associations,

Place F-Fay

Salle 203

63300 Thiers

Comité de rédaction

Christian Bonnet, Jean Fieschi,

Josiane Guillot, Jean Roux,

Hervé Quesnel,

Jean-Pascal Goudounesque

**Les articles (et leurs graphies)
n'engagent que leurs auteurs.**

Illustrations

Georges SARRE

Tirage

100 exemplaires.

Dépôt légal :

2ème trimestre 2025

Edition

Institut d'Estudis Occitanas (IEO)

Seccion dau Puèi de Doma

Composition :

Laura Fernandez

Impression

Le Point Thiers

Institut d'Estudis Occitans
Seccion dau Puèi de Doma

Centre associatif

Jean Richepin

63000 Clermont-Ferrand

Tèl: 06 74 33 50 17

Site: <http://ieo63.org>

revistaparlem@orange.fr

Tèl: 06 08 21 45 55

Piaron Pinha

Cercle Occitan

de Liuradès-Forés

Salle 203

Maison des associations

Place Francisque Fay

63300 THIERS

L'Ostal del telh

(Pôle occitan Cantal),

1 rue Jean Moulin

15000 AURILLAC

Tèl: 04 71 43 33 69

07 69 19 93 03

IEO 43

9 rue Jules Vallès,

Centre Pierre cardinal

43 000 Le PUY-EN-VELAY

Tèl : 07 82 81 68 07

Mèl : ieo43@ieo-oc.org

« Lou Belladaires »

10 pl Charles de Gaulle

63370 LEMPDES

